

Modeli bankarskog sistema

dr Damir Šehović
Bankarski menadžment
Podgorica, mart 2018. godine

Sadržaj predavanja:

- Američki model
- Njemački model
- Japanski model
- Islamsko bankarstvo

14. mart 2018.

2

Uvodna razmatranja

- Poslovanje individualnih banaka, odnosno način na koji obezbjeđuju sredstva, koriste ih i upravljaju njima da bi ostvarile profit, uglavnom je slično u većini zemalja, kada je u pitanju tzv. "konvencionalno bankarstvo"
- Banke su u svim zemljama finansijski posrednici u poslovanju koje podrazumijeva ostvarivanje profita
- **Bankarski sistem**, sa druge strane, predstavlja organizaciju bankarstva u nekoj zemlji ili grupi zemalja, u smislu strukture, funkcija, vlasništva i međusobne povezanosti banaka
- **Sličnosti** bankarskih sistema proizilaze iz činjenice da im je zajedničko postojanje centralne banke i velikog broja poslovnih banaka različitog profila
- **Razlike** nastaju shodno tome kome pripada vodeća uloga pri finansiranju preduzeća
- U tom smislu, kada posmatramo strukturu i poslovanje bankarskog sistema kao cjeline, razlikuje se više modela
- Osim toga, neslaganje sa načelima na kojima je baziran "konvencionalni" bankarski sistem, dovela su do nastanka alternativnog sistema, tj. do određenih oblika beskatmatne bankarske prakse

14. mart 2018.

3

Američki model 1

- U većini zemalja, četiri ili pet velikih banaka dominiraju u sektoru bankarstva, dok samo u SAD-u postoji oko 8.000 komercijalnih banaka, 1.500 štedno-kreditnih organizacija, 400 štedionica i 10.000 kreditnih unija
- Da li je dobro imati toliki broj banaka?
- Čime se objašnjava toliki broj bankarskih institucija, i da li to znači da je američki bankarski sistem efikasniji i konkurentniji od drugih?
- Odgovor na postavljena pitanja se može naći u istorijskom razvoju američkog bankarskog sistema

14. mart 2018.

4

Američki model 2

- Savremeno bankarstvo SAD-a započeto je osnivanjem **Bank of North America** u Filadelfiji 1782. godine
- U prvim godinama razvoja se postavilo pitanje da li bi ovlašćenja za rad banaka trebalo da daje federalna vlada ili savezne države pojedinačno
- Rezultat zalaganja federalista je osnivanje **Bank of United States** 1791. godine, koja je imala obilježja kako privatne tako i centralne banke odgovorne za količinu novca i kredita u zemlji
- Protivnici centralizacije bankarstva su uspjeli da izdejsstvuju zatvaranje pomenute banke 1811. godine
- Ipak, zbog zloupotreba državnih banaka i potrebe za obezbjeđivanjem sredstava tokom rata, 1816. godine se osniva **Second Bank of United States** kao nacionalne banke

14. mart 2018.

5

Američki model 3

- Do 1863. godine su sve komercijalne banke SAD-a dobijale dozvole za rad od bankarskih komisija onih saveznih država u kojima su postojale (tzv. **državne banke**), koje nijesu bile nimalo stroge pa je dolazilo do prevara i propasti pojedinih banaka
- Da bi se tome stalo na kraj, usvajanjem Zakona o nacionalnom bankarstvu stvara se novi sistem banaka koje ovlašćenja dobijaju na federalnom nivou (tzv. **nacionalne banke**), tako da i danas postoji tzv. "dvojni bankarski sistem"
- Centralno bankarstvo se uspostavlja 1913. godine formiranjem **Sistema federalnih rezervi**, sa 12 federalnih rezervnih banaka (Boston, New York, Philadelphia, Cleveland, Richmond, Atlanta, St. Louis, Kansas City, Minneapolis, Dallas, San Francisco)

14. mart 2018.

6

Američki model 4

- Odbor guvernera upravlja FED-om, koji se sastoji od 7 članova koje imenuje predsjednik SAD-a a Senat potvrđuje izbor
- Tokom Velike ekonomske krize oko 9.000 banaka je propalo, pa se radi sprječavanja sličnih gubitaka formira **FDIC** – Federalna korporacija za osiguranje depozita
- S obzirom da je investiciono bankarstvo bilo jedan od značajnijih uzroka propasti pomenutih banaka, **Glass-Steagalovim zakonom** iz 1933. godine je odvojeno komercijalno od investicionog bankarstva
- Pored toga, bio je donijet zakon koji je **ograničavao filijalsku mrežu** svake američke banke samo na onu saveznu državu u kojoj se nalazi glavno sjedište banke

Tako je stvorena struktura bankarskog sistema sastavljena iz jako decentralizovane mreže banaka i razgraničenja između komercijalnih i investicionih banaka

14. mart 2018.

7

Američki model 5

- Pomenuti koncept je doprinio bržem rastu američkog finansijskog tržišta, odnosno doveo je do jačanja uloge tržišta kapitala
- Tako je stvoren **sistem kontrole kompanija od strane berzi**, čime je težište stavljeno na tu spoljnu kontrolu, iako je postojala i kontrola od strane upravnih odbora kompanija
- Uloga banaka u spoljnoj kontroli većih kompanija nije naročito značajna iz razloga što se investiciono finansiranje samo manjih dijelom vrši preko bankarskih institucija a većim dijelom putem emisije akcija i obveznica na tržištu kapitala

14. mart 2018.

8

Američki model 6

- **Reagle-Nealovim zakonom iz 1994.** godine je dozvoljeno bankama da otvaraju filijale u drugim savezним državama, kao i da se vrše fuzije banaka čija su glavna sjedišta locirana u raznim savezним državama
- **Gramm-Leach-Blileyevim zakonom iz 1999.** godine je ukinuto zakonsko razdvajanje komercijalnih, investicionih banaka i osiguravajućih kompanija, čime su otvorene mogućnosti za fuzionisanje
- U funkcionalnom pogledu i dalje postoje razlike između komercijalnih, investicionih banaka i osiguravajućih zavoda, dok je u vlasničkom pogledu moguće stvaranje onih kombinacija za koje akcionari procijene da su najkorisnije za stvaranje profita

14. mart 2018.

9

Američki model 7

- Riječju, struktura sektora bankarstva u SAD-u se veoma razlikuje od struktura u drugim razvijenim zemljama
- Mnogo je više banaka u SAD-u nego ostalim razvijenim zemljama, što je posljedica ranijih zakona koji su ograničavali filijalsku mrežu, iako je od sredine 1980-tih broj počeo da opada
- **Razdvajanje investicionog i komercijalnog bankarstva u prošlosti je predstavljalo osnovnu razliku između bankarskog sistema SAD-a i drugih zemalja**

14. mart 2018.

10

Američki model 8

14. mart 2018.

11

Američki model 9

- Pored Sistema federalnih rezervi, u okviru američkog bankarskog sistema funkcionišu sljedeće vrste banaka:
 1. Komercijalne banke (nacionalne i državne);
 2. Udružene štedne banke (Mutual Savings Banks);
 3. Investicione banke (Investment Banks);
 4. Trust banke (Trust Companies);
 5. Banka za izvoz i uvoz (Export-Import Bank of Washington).

14. mart 2018.

12

Njemački model 1

- Njemački model je karakterističan po **znatno većem značaju banaka** u odnosu na američki model
- Znatno je manja uloga berzi
- Inače, za ovaj model je **karakterističan koncept univerzalne banke**, kao kombinaciju komercijalne i investicione banke
- Same **univerzalne banke su sa jedne strane glavni izvor finansiranja firmi** svih veličina, dok sa druge strane vrše finansijske usluge u vezi sa emisijom akcija i obveznica kompanija, s obzirom da je tržište kapitala znatno manje razvijeno u odnosu na SAD

14. mart 2018.

13

Njemački model 2

- Kako u njemačkom modelu postoji dominacija univerzalnih banaka u odnosu na tržište kapitala, samim tim je i **kontrola kompanija preko bankarskih institucija značajnija u odnosu na finansijske berze**

Kontrola ekonomske efikasnosti upotrebe resursa u njemačkim kompanijama se vrši preko upravnih i nadzornih odbora samih kompanija, kao i nadzoru univerzalnih banaka

- **Upravni odbor** kojeg čine glavni menadžeri kompanija neposredno upravlja svim procesima u istoj i predstavlja bazični nivo upravljačke kontrole u kompanijama
- **Nadzorni odbor** sprovodi nadzor nad radom upravnog odbora, donosi najvažnije investicione i finansijske odluke i vrši izbor top menadžera kompanije

14. mart 2018.

14

Njemački model 3

- **Skupština akcionara** je treći upravljački nivo u kompaniji
- Univerzalna banka na istima ima znatno veći glasački potencijal od onog koji bi imali na osnovu akcijskog kapitala banke u kompaniji, iz razloga što mali akcionari svoje akcije prodaju banci u depo uz ovlaštenje da prestavnici te banke koriste njihove glasove
- Osim toga, za njemački model je karakterističan **koncept glavne ili domaće banke** za nefinansijsku kompaniju, što znači da je jedna kompanija ima banku koja je akcionar u istoj, i koja vrši glavni dio finansiranja
- Ipak, savremeni trendovi u razvoju bankarskog i finansijskog sistema idu u pravcu jačanja uloge finansijskog tržišta, čime se njemački model sve više približava američkom

14. mart 2018.

15

Njemački model 4

- Njemački bankarski sistem ima sljedeću institucionalnu strukturu:
 1. Njemačka Bundesbanka (1957. godina);
 2. Zemaljske banke;
 3. Privatne i javne banke;
 4. Štedionice, kreditne zadruge i instituti za imobilisani kredit;

14. mart 2018.

16

Japanski model 1

- U japanskom finansijskom sistemu je prisutna značajna **državna kontrola finansijskog sektora** kao i **specijalizacija banaka**
- Japanski model bankarskog sistema je **karakterističan po ulozi glavnih banaka** oko kojih su formirani industrijski konglomerati poznati kao **keiretsu**
- U okviru svake keiretsu grupe se nalazi po jedna komercijalna banka koja je ujedno i stožer cijele industrijske grupe
- Kompanije u okviru keiretsu grupe imaju **unakrsno učešće u akcijskom kapitalu**, što omogućava homogenizaciju same grupe

14. mart 2018.

17

Japanski model 2

- Dakle, korporacijska kontrola u odnosu na velike poslovne sisteme vrši se uglavnom preko glavnih banaka koje su u centru same grupe, čime se **svode na najmanju mjeru tzv. informacione asimetrije**
- Drugim riječima, najveći broj regulativnih i kontrolnih mjera se smatra endogenim i neformalnim
- Odnosi između kompanija i banaka se oslanjaju na japansku filozofiju koja ističe **poslovni moral i povjerenje u prvi plan**
- Banka obezbjeđuje neophodno finansiranje kompanije pod uslovom da kompanija garantuje banci očekivani nivo prinosa

14. mart 2018.

18

Japanski model 3

- U suprotnom, banka šalje predstavnika u upravni odbor kompanije da bi vršio superviziju, a u najgoroj varijanti može i da smijeni direktora kompanije
- Ipak je u **posljednje vrijeme prisutno slabljenje čvrstih odnosa između kompanije i banaka**
- Ovo se objašnjava na dva načina:
 - japanske firme su postale jače i manje zavisne od bankarskih kredita, pa je veza sa bankama počela da slabi
 - stanovništvo preusmjerava dio štednje u kupovinu HOV neposredno na tržištu ili pak direktno ulaže kod institucionalnih investitora, čime se jača uloga tržišta kapitala

Japanski model 4

- Japanski bankarski sistem ima sljedeću strukturu:
 1. Japanska banka (osnovana 1882. godine);
 2. City banke;
 3. Regionalne banke;
 4. Banke za dugoročni kredit;
 5. Trust banke;
 6. Specijalizovana banka za devizno poslovanje;
 7. Investicione banke;
 8. Osiguravajuće kompanije;
 9. Export-import banka;
 10. Japanska razvna banka;
 11. PTT štednja.

14. mart 2018.

20

Islamsko bankarstvo 1

- Na čemu počiva islamsko bankarstvo?
- Neslaganje sa načelima na kojima je baziran bankarski sistem doveo je do **nastanka alternativnih sistema**, odnosno do određenih oblika beskatmatne bankarske prakse
- Specifičan oblik bankarskog poslovanja, odnosno najprepoznatljiviji primjer beskatmatnog bankarstva je **"islamsko bankarstvo"**
- Standardno objašnjenje poslovne racionalnosti koja opravdava konvencionalno komercijalno bankarstvo je učešće komercijalnih banaka kao posrednika između onih koji imaju suficit i onih koji imaju deficit novčanih sredstava, zarađujući na razlici između pasivnih i aktivnih kamatnih stopa
- Ipak, iza ovakve argumentacije se krije jedan različit proces koji je vremenom postao suština bankarstva

14. mart 2018.

21

Islamsko bankarstvo 2

- Ovo iz razloga što je **bankarski sistem zasnovan na kamati razvijen na osnovu prakse zlatara**, od kojih su banke i nastale
- Vremenom su bankari ovladali tehnikom emitovanja banknota bez pokrića u zlatu, koje bi stavljali u promet, čime bi **"iz ničega" ostvarivali profit**
- Usled toga banke u nastojanju da zaštite svoje zajmove na bazi potvrda bez pokrića, izbjegavaju investicije uz dijeljenje profita i umjesto toga se fokusiraju na zajmove bazirane na kamati, koji su podržani kolateralom – (depozitom, hipotekom i slično) koji služi kao zaštita u slučaju neizmirenja obaveze od strane zajmoprimca
- To sa druge strane znači da je **moguće posuđivanje novca onima koji ga imaju, na uštrb onih koji ga nemaju**, tako da u potpunosti dolazi do izražaja sentencija koja glasi:
"Bankari su ljudi koji će vam posuditi novac jedino ukoliko im možete dokazati da vam novac i nije potreban"

14. mart 2018.

22

Islamsko bankarstvo 3

- Pravda i pravednost predstavlja temeljan princip islamskog ekonomskog pristupa, odnosno islamskog bankarstva, koji nastoji da **ravnomjerno izrazi etičku, moralnu i društvenu dimenziju** sa ciljem ostvarenja jednakosti u društvu, za dobrobit društva kao cjeline
- S obzirom na zabranu upotrebe kamate, islamske banke svoju filozofiju zasnivaju na poslovnim aranžmanima koji podrazumijevaju učešće u raspodjeli dobitka ili gubitka

Osnovno načelo islamskog bankarstva je **apsolutna zabrana primanja i davanja kamate!**

14. mart 2018.

23

Islamsko bankarstvo 4

- **Izvorni principi** na kojima se zasniva islamsko bankarstvo su:
 1. Apsolutna zabrana plaćanja ili naplate kamate u bilo kojem obliku;
 2. Obaveza podjele profita ili gubitka;
 3. Nemogućnost zarade bez preuzimanja rizika;
 4. Zabranjena stvaranje "novca novcem";
 5. Zabranjena kockanja, neodređenosti pretjeranog rizika, špekulacija u neizvjesnosti;
 6. Zabranjena finansiranja ili rada sa, u islamu, zabranjenim proizvodima ili aktivnostima.

14. mart 2018.

24

Islamsko bankarstvo 5

- Islamsko bankarstvo se može podijeliti u tri faze:
 1. **Prva faza** – do 1960. godine (razvoj teorijske ideje o beskamatnom bankarstvu)
 2. **Druga faza** – od 1960. do 1990. godine (faza modernog islamskog bankarstva i finansija)
 3. **Treća faza** – od 1990. do danas (ustanovljavanje značajnih promjena i uspostavljanje standarda)

14. mart 2018.

25

Islamsko bankarstvo 6

- Prva islamska finansijska institucija kao preteča današnjih banaka je nastala **1963. godine u Egiptu**
- Neke od islamskih zemalja su u potpunosti konvertovale svoje konvencionalne u islamske finansijske sisteme (Iran, Pakistan i Sudan)
- Druge imaju implementiran paralelan bankarski sistem, i konvencionalno i islamskobankarstvo (Malezija i Bangladeš)
- U svijetu danas djeluje **325 islamskih banaka**, od kojih se većina nalazi u arapskim zemljama, ali su sve prisutnije i u drugim državama (SAD-38; Velika Britanija-23; Luksemburg-4; Njemačka i Švajcarska-po 5; Bahami-6; Danska Francuska i Irska-po jedna)
- Neke od vodećih svjetskih banaka – Citibank, JP Morgan Chase, HSBC, BNP Paribas, Societe Generale, Deutsche Bank, UBS – osnovale svoje poslovnice u muslimanskim zemljama i posredstvom islamic windows-a svojim klijentima nude islamski prihvatljive bankarske proizvode

14. mart 2018.

26

Islamsko bankarstvo 7

- Prosječna stopa rasta islamskih banaka na godišnjem nivou je oko **15%**, dok je trenutna procjena vrijednosti aktive na nivou od **1.800 milijardi \$**
- Neki od oblika finansijskih instrumenata:
 1. Mudareba (zajedničko učešće u projektu);
 2. Mušareka (islamski oblik joint venture-a);
 3. Murabeha (banka kupuje robu i usluge a klijent vraća novac iz profita uvećan za proviziju);
 4. Idžara ("lizing" transakcija).

14. mart 2018.

27

Hvala na pažnji!!!

damirsehovic@yahoo.com

14. mart 2018.

28